

УДК 347.9

В. О. Поливач

ОСОБЛИВОСТІ ВІДКРИТТЯ ПРОВАДЖЕННЯ В СПРАВАХ, ЩО ВИНИКАЮТЬ ІЗ КРЕДИТНИХ ПРАВОВІДНОСИН

Постановка проблеми. З розвитком національного законодавства розширилася тематика справ, що розглядаються судами, зокрема, у порядку цивільного судочинства. Відповідно, усе актуальнішими через своє прикладне значення стають дослідження процесуальних особливостей судового провадження в окремих категоріях цивільних справ.

Слід зазначити, що згідно з офіційними даними Державної судової адміністрації України однією з найчисленніших категорій судових справ, які розглядаються в порядку цивільного судочинства, є справи, що виникають із кредитних правовідносин. Так, за 2014 р. до місцевих загальних судів надійшло 253 541 спір, що виникають із договорів, з них 200 070 спорів, що виникають із договорів позики, кредиту, банківського вкладу (за 2013 р. – 184 989 спорів; за 2012 р. – 157 567 спорів) [1], що свідчить про чисельність справ цієї категорії та тенденцію до її збільшення.

Кредитні відносини в Україні, як і в будь-якій країні з ринковою економікою, складають підвалини економічних процесів. В умовах політичної й фінансової кризи в Україні особливо гостро постало питання проблем, пов'язаних із виконанням умов кредитних договорів. Це зумовлює значну кількість спорів у сфері кредитних правовідносин.

Пропонуємо звернути увагу на особливості відкриття провадження в справах, що виникають із кредитних правовідносин. Такі справи характеризуються певною специфікою, яка обумовлюється характером правовідносин, їх суб'єктним складом і предметом доказування, а тому потребують відповідного дослідження й відображення його результатів у цивільному процесуальному законодавстві. Крім того, вивчення такого етапу судового розгляду справ, що виникають із кредитних правовідносин, як відкриття провадження, відповідає потребам сучасної судової практики та є нагальним завданням розвитку теорії цивільного процесуального права, що свідчить про актуальність нашої розвідки.

Аналіз досліджень і публікацій. Незважаючи на те, що вказана категорія справ посідає перше місце в загальній кількості спорів, які вирішують суди цивільної юрисдикції, у доктрині сучасного цивільного процесу України процесуальні особливості розгляду справ цієї категорії залишаються недослідженими, а праця, присвячених вивченню цього питання, зовсім мало.

Окремі аспекти розгляду справ, що виникають із кредитних правовідносин, аналізували судді Д.Д. Луспеник, О.С. Ткачук та практикуючі юристи Р.Ю. Кравець, В.В. Мацко, А.С. Степаненко. Водночас можна констатувати, що питання судового розгляду справ, які виникають із кредитних правовідносин, висвітлювалося лише в окремих розвідках публіцистичного характеру.

Метою статті є дослідження процесуальних особливостей відкриття провадження в справах, що виникають із кредитних правовідносин, формулювання на цій

основі теоретичних висновків та розробка конкретних обґрунтованих пропозицій, спрямованих на вдосконалення чинного цивільного процесуального законодавства України й підвищення ефективності його застосування.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 55 Конституції України кожному гарантується право на судовий захист. Ця норма Конституції України знаходить подальшу конкретизацію в статті 3 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), згідно з якою кожна особа має право в порядку, встановленому законом, звернутися до суду за захистом своїх порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів.

У доктрині цивільного процесуального права проблема права на пред'явлення позову, його передумов та умов реалізації фундаментально розроблялася в монографічних роботах М.А. Гурвича, О.О. Добровольського, Н.Б. Зейдера, О.М. Кожухаря [2] та інших авторів. Традиційно право особи на пред'явлення позову в кожному конкретному випадку пов'язується з дотриманням встановленого цивільним процесуальним законодавством порядку його реалізації. Так, Є.В. Васьковський вважав, що для започаткування процесу необхідна наявність деяких умов або припущень процесу. А.Х. Гольмстен називав їх приводами й умовами виникнення цивільних процесуальних правовідносин [3, с. 213–214].

Отже, можливість практичного здійснення права на пред'явлення позову залежить від певних передумов, які визначають можливість порушення провадження в справі.

Законодавець закріплює передумови порушення цивільної справи в частині 2 статті 122 ЦПК України, а теорія цивільного процесу поділяє такі передумови на об'єктивні й суб'єктивні залежно від їх юридичного значення та процесуальних наслідків, які вони викликають у разі їх недотримання [4, с. 70]. Зазначені передумови мають загальний характер для всіх справ. Водночас деякі з них потребують спеціального розгляду щодо справ, які виникають із кредитних правовідносин.

Так, відповідно до пункту 1 частини 2 статті 122 ЦПК України заява повинна підлягати розгляду в судах у порядку цивільного судочинства.

Особливістю справ, що виникають із кредитних правовідносин, є те, що в одній і тій же справі часто беруть участь як юридичні особи, так і фізичні особи, які можуть бути кредиторами, боржниками, поручителями, заставодавцями, майновими поручителями тощо. Тому вирішення питання визначення підвідомчості справ цієї категорії тісно пов'язане з питанням суб'єктного складу цивільних процесуальних правовідносин.

Так, відповідно до роз'яснень Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ (далі – ВССУ), викладених у пункті 2 Постанови Пленуму ВССУ «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин» від 30 березня 2012 року № 5 [5], справи, що виникають із кредитних правовідносин, підлягають розгляду в порядку цивільного судочинства, лише якщо однією зі сторін є фізична особа, а пред'явлені вимоги пов'язані між собою та окремий їх розгляд не можливий.

Як зазначає суддя Малиновського районного суду м. Одеси І.А. Бобуїок, практична реалізація цих роз'яснень ВССУ виявила, що критерій неможливості окремого розгляду вимог сприймається суддями по-різному.

Так, відповідно до частини 1 статті 554 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) поручитель відповідає перед кредитором зазвичай солідарно з позичальником, якщо договором поруки не встановлено його додаткову (субсидіарну) відповідальність. Проте навіть за умови солідарної відповідальності закон не містить вказівку про обов'язкове пред'явлення вимоги одночасно до боржника й поручителя. Саме відсутність такої вказівки спричинила численні зловживання цим із боку кредиторів-банків.

Слід зауважити, що деякі судді, спостерігаючи таку «практику», займають позицію щодо неможливості окремого розгляду цих договорів, що пов'язується, зокрема, з визначенням суми заборгованості, способу виконання зобов'язання та іншими умовами договорів.

Інші судді посилаються на статтю 16 ЦПК України, згідно з якою не допускається об'єднання в одне провадження вимог, які підлягають розгляду за правилами різних видів судочинства, якщо інше не встановлено законом. Тому вони вважають, що суд розглядає позов у частині вимог, які належать до цивільної юрисдикції, і відмовляє або закриває помилково порушене провадження щодо вимог, розгляд яких повинен проводитися за правилами іншого судочинства. При цьому судді посилаються на те, що оскільки пред'явлення позову до солідарних боржників є правом, а не обов'язком банку чи іншої фінансової установи (частина 1 статті 543 ЦК України), то в разі пред'явлення позову до кожного з них окремо суди мають враховувати визначену ЦПК України компетенцію судів щодо розгляду цивільних справ. Зокрема, позов банку (іншої фінансової установи) до юридичної особи-поручителя із залученням фізичної особи-позичальника як третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору, підлягає розгляду в порядку господарського судочинства.

Наведену проблему І.А. Бобуїок пропонує вирішити шляхом внесення змін у чинну редакцію ЦК України, у якому слід зазначити, що позов до солідарних боржників завжди пред'являється одночасно (процесуальний аспект) [6, с. 21–24].

На нашу думку, таке вирішення згаданої проблеми обмежуватиме права кредитора, закріплені в частині 1 статті 543 ЦК України, а внесення змін процесуального характеру до матеріального закону є нелогічним і необґрунтованим.

Пропонуємо вирішити цю проблему шляхом надання судам роз'яснень, що в разі одночасного пред'явлення позову (позовів) до солідарних боржників такі спори мають розглядатися в одному провадженні з огляду на специфіку спірних правовідносин та особливий характер поруки.

Такий підхід відповідатиме принципу процесуальної економії, оскільки пов'язані вимоги будуть вирішуватися судом одночасно, а тому буде видано спільний виконавчий документ.

Крім того, умови реалізації права на звернення до суду передбачають дотримання особою, яка звертається до суду, правил про підсудність.

Позови, що виникають із кредитних правовідносин, пред'являються до суду за загальними правилами підсудності, визначеними главою 1 розділу III ЦПК України. Тобто позови банків до фізичних осіб про стягнення коштів за кредитним договором, згідно із частиною 1 статті 109 ЦПК України, пред'являються в суд за місцем проживання відповідача.

Проблема полягає в тому, що банк, подаючи позов до суду, орієнтується на ту адресу боржника, яку останній вказав у кредитному договорі на час його укладення. На момент подачі позову такі адреси часто вже не є актуальними, тому на суд покладається обов'язок перевірки цих відомостей шляхом звернення до адресного бюро, що не сприяє принципу процесуальної економії.

Також слід звернути увагу, що цивільним процесуальним законодавством встановлюється альтернативна територіальна підсудність справ щодо споживчих кредитів. Так, згідно із частиною 5 статті 110 ЦПК України позови про захист прав споживачів кредитних послуг можуть пред'являтися також за місцем проживання споживача.

Позови, що виникають із діяльності філії або представництва юридичної особи, можуть пред'являтися також за їх місцезнаходженням (частина 7 статті 110 ЦПК України), проте відповідачем у справі є банк чи інша фінансова установа як юридична особа. Зазначене правило територіальної підсудності поширюється на позови позичальників (споживачів), а не на позови, що пред'являються банками або іншими фінансовими установами щодо виконання кредитних зобов'язань, оскільки в цьому випадку діють правила статті 109 ЦПК України. Таке роз'яснення дав ВССУ в Постанові Пленуму ВССУ «Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин» від 30 березня 2012 р. № 5.

Також ВССУ звернув увагу судів, що до позовів, які виникають із приводу нерухомого майна (наприклад, звернення стягнення на нерухоме майно, передане в заставу іпотечне майно, передача іпотекодержателю права власності на предмет іпотеки, визнання договору іпотеки недійсним тощо), застосовуються правила статті 114 ЦПК України про виключну підсудність.

Проте в деяких практиків виникає питання про правомірність застосування до позовів, пов'язаних зі зверненням стягнення на нерухоме майно, закладене в забезпечення повернення кредиту, правила про виключну підсудність. Слід визнати обґрунтованою сформовану позицію, яка виходить із того, що вимога про звернення стягнення на заставлене в забезпечення повернення кредиту нерухоме майно не є самостійним спором про право на це майно. Матеріально-правовою передумовою таких спірних правовідносин є невиконання боржником кредитного зобов'язання, що припускає задоволення вимог кредитора за рахунок вартості предмета застави, тобто вимога про звернення стягнення на предмет застави є не ввідикаційним позовом, а одним зі способів задоволення грошових вимог кредитора, у зв'язку із чим правила статті 114 ЦПК України про виключну підсудність до кредитних відносин застосуватися не повинні.

Розглядаючи аналогічні спори, такої ж точки зору дотримуються суди Російської Федерації, про що свідчить Узагальнення судової практики, проведене Верховним Судом Російської Федерації у 2013 р. [7].

Крім того, особливістю відкриття провадження в справах, що виникають із кредитних правовідносин, є те, що позичальники, використовуючи «дієві й перевірені часом методи перетворення судового розгляду на вічність», намагаються максимально «затягнути» судовий процес.

Одним із таких способів затягування є оскарження ухвали суду першої інстанції про відкриття провадження в справі у зв'язку з недотриманням правил підсудності (пункт 5 частини 1 статті 293 ЦПК України).

Підстави оскарження таких ухвал для позичальників є неважливими, їхні апеляційні скарги зазвичай є необґрунтованими, проте їх розгляд апеляційним судом здійснюється досить тривалий час. Крім того, склалася практика оскарження таких ухвал представниками відповідача, які діють на основі довіреностей. Наприклад, позичальник може мати декілька (іноді до десяти) представників, які по черзі оскаржують ухвалу суду про відкриття провадження, подаючи клопотання про поновлення строку на апеляційне оскарження, чим «затягують» судовий процес на роки. Це постійна практика, яка склалася останнім часом і суттєво збільшує навантаження як на місцеві, так і на апеляційні суди.

Незважаючи на те, що такий очевидний механізм «затягування» процесу виглядає досить абсурдно, суди не мають на сьогодні процесуальної можливості його уникнути та перейти до безпосереднього розгляду справи по суті у зв'язку з її «затриманням» на стадії відкриття провадження.

На нашу думку, вирішення цього питання полягає в наданні місцевим судам права допуску до апеляційного провадження скарг на ухвали про відкриття провадження та заяв про поновлення строку на апеляційне оскарження за цією категорією справ.

Також з огляду на те, що на сьогодні майже всі рішення судів першої інстанції про задоволення позовів банків до боржників про стягнення заборгованості за кредитним договором оскаржуються в апеляційному порядку, слід звернути увагу на особливості відкриття провадження за цією категорією справ на стадії апеляційного розгляду справи.

Відповідно до статті 3031 ЦПК України апеляційну скаргу на рішення суду першої інстанції має бути розглянуто протягом двох місяців із дня постановлення ухвали про прийняття апеляційної скарги до розгляду, а апеляційну скаргу на ухвалу суду першої інстанції – протягом п'ятнадцяти днів із дня постановлення ухвали про прийняття апеляційної скарги до розгляду (вважаємо, що законодавець мав на увазі ухвалу про відкриття апеляційного провадження, оскільки апеляційним судом, відповідно до статті 297 ЦПК України, не вирішується питання про прийняття апеляційної скарги до розгляду). Суд може продовжити строк розгляду справи лише у виняткових випадках, проте не більше ніж на п'ятнадцять днів. Тобто строки розгляду справи апеляційним судом є обмеженими, однак інколи справи тривалий час перебувають у провадженні апеляційних судів з об'єктивних причин.

Так, раніше відповідно до частини 3 статті 294 ЦПК України в редакції від 7 липня 2010 р., якщо апеляційну скаргу була подано з порушенням строку на оскарження та особою не було подано заяву про поновлення строку, апеляційний суд залишав її без розгляду. Таке положення закону не позбавляло сторону права повторно подати апеляційну скаргу та заяву про поновлення строку на апеляційне оскарження із зазначенням причин пропуску цього строку.

Однак сьогодні відповідно до частини 3 статті 297 ЦПК України у випадку, якщо апеляційну скаргу подано після закінчення строків, встановлених статтею

294 ЦПК України, та особа, яка її подала, не порушує питання про поновлення цього строку, або якщо підстави, вказані нею в заяві, визнано неповажними, апеляційна скарга залишається без руху. При цьому протягом тридцяти днів із моменту отримання ухвали особа має право звернутися до апеляційного суду із заявою про поновлення строків та/або вказати інші підстави для поновлення строку. Вважаємо, що зазначені зміни закону не сприяють дотриманню судами розумних строків розгляду справ.

Так, особа, розуміючи, що рішення суду буде ухвалено не на її користь, не бажає закінчення розгляду судової справи, тому навмисно подає апеляційну скаргу з пропуском строку на апеляційне оскарження та не подає заяву про поновлення цього строку, оскільки знає, що суд зобов'язаний залишити апеляційну скаргу без руху, а в неї буде тридцять днів для подачі такої заяви. Відповідну заяву особа може подати на тридцятий день цього строку. Часто відповідачі навмисно не отримують у поштовому відділенні копії ухвал, документи повертаються на адресу суду з відміткою про причини невручення «за закінченням терміну зберігання», що свідчить про повідомлення неналежним чином особи про постановлення ухвали про залишення її апеляційної скарги без руху.

Отже, розгляд справи в суді апеляційної інстанції тривалий час не відбувається. Вважаємо, що визначений законом 30-денний строк на подачу заяви про поновлення строку та зазначення причин пропуску цього строку є занадто великим і необґрунтованим. Навіть на виправлення недоліків позовної заяви й апеляційної скарги законом передбачається строк до п'яти днів із моменту отримання ухвали суду.

Після того, як особа подасть заяву про поновлення строку на апеляційне оскарження та зазначить причини пропуску такого строку, суд, вирішивши питання про поновлення строку, може позбавлятися можливості відкриття апеляційного провадження, якщо апеляційна скарга не буде відповідати вимогам статті 295 ЦПК України, а також у разі несплати суми судового збору. Тобто суд повторно залишить апеляційну скаргу без руху та надасть особі строк (до п'яти днів із моменту отримання ухвали про залишення апеляційної скарги без руху) для виправлення недоліків. Таким чином, суд апеляційної інстанції протягом як мінімум 45 днів (враховуючи необхідний час на пошту пересилку ухвал про залишення апеляційної скарги без руху) є позбавленим можливості вирішити питання про відкриття апеляційного провадження, а потім ще необхідний час на розгляд справи по суті.

Реформування процесуального законодавства покликане підвищити рівень правозастосування, а норми ЦПК України повинні відповідати положенням Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод та під час внесення змін до чинного законодавства реально забезпечувати право на судовий захист, його належні гарантії й умови реалізації [8].

Вважаємо, що вищезазначені зміни до статей 294, 297 ЦПК України є помилковими, оскільки вони не сприяють швидкому розгляду справи, а навпаки, надають можливість особам недобросовісно користуватися своїми процесуальними правами. Справи, що виникають із кредитних відносин, розглядаються в судах роками, банки не мають можливості отримати рішення суду про стягнення з боржників заборгованості за кредитним договором або звернути стягнення на предмет застави

чи іпотеки. При цьому суди позбавляються можливості застосувати до осіб, які зловживають своїми процесуальними правами, будь-який вплив.

Висновки. Наведені положення, на нашу думку, є достатньо новими в теорії цивільного процесуального права, сприяють удосконаленню механізму реалізації права на пред'явлення позову в справах, що виникають із кредитних правовідносин, відповідно до передумов права на звернення до суду та умов його реалізації. Продовження теоретичного дослідження особливостей судового розгляду справ цієї категорії матиме позитивне значення як для науки цивільного процесуального права України, так і для законотворчої діяльності й судового правозастосування.

Література

1. Форма 2Ц. Звіт судів першої інстанції про розгляд справ у порядку цивільного судочинства [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sudova_statystyka/lkflghkjlh.
2. Гурвич М.А. Право на иск / М.А. Гурвич ; отв. ред. А.Ф. Клейнман. – М. : Изд-во АН СССР, 1949. – 216 с. ; Добровольский А.А. Некоторые вопросы исковой формы защиты права : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук / А.А. Добровольский ; Московский гос. ун-т им. М.В. Ломоносова. – М., 1966. – 54 с. ; Зейдер Н.Б. Элементы иска в советском гражданском процессе / Н.Б. Зейдер // Ученые записки Саратовского юридического института имени Д.И. Курского. – Саратов : Коммунист, 1956. – Вып. 4. – С. 132–168 ; Кожухарь А.Н. Право на судебную защиту в исковом производстве / А.Н. Кожухарь. – Кишинев : Штиинца, 1989. – 142 с.
3. Учебник гражданского процесса / [Е.В. Васильковский и др.] ; предисл. В.А. Томсинова. – М. : Зерцало, 2003. – 464 с.
4. Фурса С.Я. Окреме провадження в цивільному процесі України : [навч. посібник] / С.Я. Фурса. – К. : Вільбор, 1999. – 312 с.
5. Про практику застосування судами законодавства при вирішенні спорів, що виникають із кредитних правовідносин : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 30 березня 2012 р. № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-12/ed20120330>.
6. Бобушок І.А. Про визначення юрисдикції спорів, які виникають з договорів поруки / І.А. Бобушок // Юридичні науки: проблеми та перспективи : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Острого, 6–7 грудня 2013 р.). – Херсон : ВД «Гельветика», 2013. – С. 21–24.
7. Обзор судебной практики по гражданским делам, связанным с разрешением споров об исполнении кредитных обязательств : утвержден Президиумом Верховного Суда Российской Федерации 22 мая 2013 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://78.lo.msudrf.ru/modules.php?name=info_pages&id=967.
8. Кіреєва Н.О. Проблемні питання відкриття апеляційного провадження у цивільній справі / Н.О. Кіреєва // Європейські стандарти захисту прав у цивільному судочинстві: випробування часом : матер. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 26 вересня 2014 р.) / за заг. ред. О.С. Захарової, І.О. Ізарової. – К. : Дакор, 2014. – С. 168–171.

Анотація

Поливач В. О. Особливості відкриття провадження в справах, що виникають із кредитних правовідносин. – Стаття.

Аналізуються останні законодавчі зміни, судова практика та правові позиції, спрямовані на врегулювання особливостей відкриття провадження в справах, що виникають із кредитних правовідносин, з позиції їх можливого практичного застосування.

Ключові слова: кредитні правовідносини, передумови реалізації права на пред'явлення позову, відкриття провадження.

Аннотация

Поливач В. А. Особенности открытия производства по делам, возникающим из кредитных правоотношений. – Статья.

Анализируются последние законодательные изменения, судебная практика и правовые позиции, направленные на урегулирование особенностей открытия производства по делам, возникающим из кредитных правоотношений, с позиции их возможного практического применения.

Ключевые слова: кредитные правоотношения, предпосылки реализации права на предъявление иска, открытие производства.

Summary

Polyvach V. O. Features of the opening of proceedings in cases that arise from credit relationships. – Article.

The recent legislative changes, the judicial practice and the legal opinions aimed at settlement the features of the opening of proceedings in cases that arise from credit relationships, from the standpoint of their possible practical applications, are analyzed.

Key words: credit relationship, conditions of the right to sue, opening of proceedings.

УДК 347.91:349.22

О. А. Шурин

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВІ ДО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В СПРАВАХ ПРО РОЗРВАННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЗА ІНІЦІАТИВИ РОБОТОДАВЦЯ

В умовах реформування українського законодавства відповідно до вимог міжнародного та європейського співтовариства одним із пріоритетних напрямів вдосконалення цивільного судочинства є покращення процесуально-правової регламентації порядку розгляду та вирішення трудових спорів.

Судові спори про поновлення на роботі традиційно належать до однієї з найбільш складних категорій справ. Питання про правильність і своєчасність розгляду та вирішення цих спорів стоїть особливо гостро, адже будь-які зволікання можуть привести до того, що працівник втратить засоби для існування, не зможе забезпечити себе та свою сім'ю. Інколи в нюансах справи розібратися доволі складно. Яскравим прикладом цього є факт скасування в 2013 році Апеляційним судом м. Києва 223 рішень місцевих судів за трудовими спорами, що є п'ятою за кількістю скасувань рішень категорією справ [9]. Саме тому належна підготовка трудових спорів до судового розгляду настільки важлива. Дійсно, у юридичній літературі справедливо відзначають виняткове значення належної правової регламентації підготовки справ за трудовими спорами до судового розгляду, від рівня проведення якої значною мірою залежить законність та обґрунтованість судових рішень, якість та ефективність правосуддя в цілому. На цій стадії закладається основа для правильного та своєчасного вирішення справи, яка направлена на попередження затягувань і безпідставного відкладення розгляду справи, а також забезпечення прийняття законних і обґрунтованих рішень.

Незважаючи на те, що наукові дослідження питання підготовки справи до судового розгляду в Україні провадилися, конкретно проблеми щодо підготовки трудових справ за спорами про поновлення на роботі у зв'язку з розірванням трудового договору за ініціативи роботодавця не отримали належного вивчення в науковій літературі.

Питання підготовки цивільних справ до судового розгляду в різні часи досліджували такі українські та зарубіжні вчені, як С.С. Бичкова, Н.Л. Бондаренко-Зелінська, О.П. Іванченко, Д.Д. Луспеник, Н.О. Кіреєва, В.В. Комаров, І.А. Павлуник, С.Г. Світлична, Г.П. Тимченко, В.І. Тертишніков, О.В. Фатхутдінова,